

טעויות צריך לתקן, לא להנציח

איריס האן, מנהלת תחום מחקר במכון דש"א, החברה להגנת הטבע
המאמר פורסם ב"דה-מרקר", 8 בדצמבר, 2008.

בעת האחרונה אנו עדים להתעוררות מדאיגה של תוכניות פיתוח ישנות, המאיימות על נופי בראשית, חופי הים ועל זכותו של הציבור ליהנות ממשאבי טבע ונוף פתוחים. בימים האחרונים עלתה לכותרות כוונת מינהל מקרקעי ישראל להוציא למכרז את הקמתם של מקבץ כפרי נופש, מוקדי מסחר ופארק אטרקציות ברצועת החוף הטבעי הפתוח בשפך נחל בצת שבין ראש הנקרה ונהריה. המכרז מתבסס על תכנית ישנה, שאושרה לפני למעלה מ-15 שנה, זכר לימים בהם טרם התגבשו נורמות המעניקות הגנה לחופים ולזכות הציבור בהם, והרבה קודם לחקיקת חוק החופים.

תכנית זו מצטרפת לתוכניות ישנות אחרות, חלקן בנות למעלה מעשר ועשרים שנה, שאושרו בזמנו בהתאם לתפיסות פיתוח שאבד עליהן הכלח, ואשר עולות כיום שוב על סדר היום, לקראת מכרז וביצוע. תוכניות רבות נמצאות בתחומי חופי הים התיכון והכנרת. כך למשל, מתנהל מאבק ציבורי ומשפטי ער כנגד תכנית לבניית כפר נופש בחוף פלמחים, תכנית להוספת מגדל לפרוייקט מגדלי חוף הכרמל חוזרת שוב לשולחן הדיונים, והקמת כפר נופש בחוף כורסי בכנרת יצאה למכרז. תוכנית עתיקה נוספת נוגעת לבניית מלון בלב השטח הפתוח והיפהפה של עמק ססגון בבקעת תמנע. המאפיין המשותף למכלול יוזמות אלו הוא העובדה הברורה, שלו היו מוגשות כיום, הרי שהסיכוי לאשרן בנורמות התכנון המקובלות כיום בחופים ובכלל – היה אפסי. תוכניות אלה מהוות שריד לימים בהם לא הייתה מודעות מספקת לצמצום המתמשך והולך בשטחים הפתוחים והצורך לשמר את נופי הארץ גם למען הדורות הבאים, ואלו לא היוו חלק מהשיקולים בקבלת ההחלטות לאישור או דחיית תוכניות.

צריך לזכור כי שינוי או ביטול של תכנית קיימת אינם משימה פשוטה כלל ועיקר. מדובר בתוכניות ישנות שאושרו זה מכבר, למחזיקים בקרקע הוקנו לעיתים זכויות והליכי התכנון המפורט והשיווק לעיתים התקדמו על בסיס התכנון הישן. עם זאת, אין מדובר עדיין בסוף פסוק. אם נעשתה בעבר טעות תכנונית – ראוי לתקנה ולא להנציחה בדרך שתשפיע דורות רבים קדימה. לצורך כך נדרשים כלים מגוונים וחדשניים אשר יתנו מענה למחזיקי הזכויות בקרקע, תוך מניעת פגיעה מיותרת בציבור ובסביבה, כולל קידום חקיקה אשר תתמוך בפתרון נאות במצבים אלו, ותמנע נוספים בעתיד. כלים כאלו קיימים ואפשריים, אך יישומם דורש נכונות מצד רשויות המדינה השונות. בגיבוש הפתרונות ישנו תפקיד נכבד למינהל מקרקעי ישראל, עליו

מוטלת החובה לנהל את מקרקעי המדינה כנאמן עבור תושביה, מתוך ראייה ארוכת טווח, ולא לפעול כפי שלצערנו הוא פועל בשנים האחרונות- כיזם בעל אינטרסים כלכליים בלבד אשר לא מתחשב בטובת הציבור.

הכלים החוקיים, המקצועיים והמשפטיים למאבק בתוכניות ישנות מתבררים בימים אלה, אולם לכל אלה נוספת נקודת אור משמעותית ביותר- מעורבות הציבור הישראלי במאבק. לעיתים קרובות תושבים מהאיזור בו אמורה לקום התוכנית הם אלו שמעוררים את המאבק, ובמקרים אחרים הציבור מצטרף בהמוניו למחאת ארגוני הסביבה, בראשות החברה להגנת הטבע. המודעות והמעורבות הגוברת של הציבור מעוררת דיון בתוכניות, מזמינה את חברי הכנסת והתקשורת לערער על התוכנית ולהציב חלופות אפשריות, גם במצב שלכאורה אינו מותיר כל סיכוי. קבוצות פעילים מקומיות וארגוני סביבה מקומיים וארציים חוברים יחד כדי לעשות את הבלתי אפשרי ולשנות, אם לא לבטל, תוכניות פוגעניות שאינן מתחשבות בסביבה ומונעות מהציבור את זכותו לטבע פתוח. מאבקים אלו מוכיחים כמה גדול כוחו של ציבור אכפתי המבקש לשמר את דמות הנופים היקרים לו, ואת חשיבות מעורבותו של הציבור בתכנון דמותה של הארץ, בה הוא חי ובה עתידים לגדול ילדיו.